

Комуністичний націоналіст

Григорій САНИЧ

Микола Хвильовий співав оди радянській владі, яка згодом довела його до самогубства

У грудні виповниться 120 років з дня народження українського прозаїка, поета і публіциста Миколи ХВИЛЬОВОГО (ФІТІЛЬОВА), батьківщиною якого був Тростянець. В місті зберігся навіть двоповерховий будинок колишньої волосної школи, де мешкала родина Фітільових, батьків письменника. Саме в Тростянці минули перші одинадцять років життя Миколи. А у 1921 р. деякі свої статті він підписував псевдонімом Микола Тростянецький. В цілому ж життя письменника було зіткане із суцільних суперечностей, і досі багато хто не може пояснити, як ідейний комуніст став одним із символів українського буржуазного націоналізму.

Пролетарський письменник

Насправді ж ідейним комуністом Микола Хвильовий був недовго - десь до середини 1920-х років. Як тільки його письменницький талант набрав сили, вважає відомий сучасний історик і публіцист Володимир В'ЯТРОВИЧ, він швидко почав вибиватися із рівних лав «пролетарських письменників». Він голосно заявив про себе в часи, коли радянська влада змушена була загравати

ТРИЙКА ВЕЛИКИХ УКРАЇНЦІВ. У редакції журналу «Всесвіт» (зліва): Олександр Довженко, Кость Гордієнко, Микола Хвильовий (Харків, 1925)

«визнання» - у листі до членів Політбюро ЦК КП(б)У його критиковав сам Йосип СТАЛІН. Микола Хвильовий зрозумів, що зайшов надто далеко, тому вирішив зробити крок назад. 4 грудня 1926 р. з'явився перший, але не останній «покаяний» лист, в якому письменник разом зі своїми друзями і колегами по літературі Олесем ДОСВІТНИМ та Михайлом ЯЛОВИМ зрікався власних політичних та ідеологічних «помилочок». Через три місяці після цього з'явилося ще одне «покаяння», цього разу вже особисте.

Наскільки щирим був Хвильовий? В перехопленому чекістами листі Хвильового до Михайла Ялового він сам пише: «Ми написали «зречення»? Написали.

«Нове ампула Миколи Хвильового» невідомого автора, ймовірно співробітника ГПУ, який поруч із секретними донесеннями агентів підшито у справу-формуляр письменника. Сама справа з'явилася в 1930 р., у ній почала накопичуватися інформація, яка могла б стати підставою для арешту та подальших репресій.

Борець з «контрреволюцією»

Запідозрений у схильності до українського націоналізму, Хвильовий отримує шанс відмежуватися від своїх поглядів, публічно звинувативши у цьому гріху інших, зокрема оголошеного лідером Спілки визволення України Сергія ЄФРЕМОВА. Цим процесом проти Спілки було започатковано по-

СПРАВА ФОРМУЛЯР Ч

Відділок

Відділ

ПІДТВЕРДЖЕННЯ ОБЛІКУ ОБ'ЄКТА

<p>Хвильовий Миколай Григорович 1892 р. М. Тростянець.</p>	
<p>Літератур</p>	

СПРАВА-ФОРМУЛЯР. Саме в ній зберігались всі доноси і звинувачення

ДОСЬЄ

МИКОЛА ГРИГОРОВИЧ ФІТІЛЬОВ (1893 – 1933) - основоположник течії активного романтизму та пролетарської поезії. Брав участь у Першій світовій та Громадянській війнах. У 1919 р. вступив до КП(б)У. Через два роки переїхав до Харкова і того ж року почав друкуватися. Активно заявив про себе як один з організаторів літературно-художнього життя, член-засновник багатьох тогочасних літературних організацій - «Гарт» (1923), «ВАПЛІТЕ» (Вільної академії пролетарської літератури) (1925), «Пролітфронт» (1930). Автор поетичних збірок «Молодість» (1921), «Досвітні симфонії» (1922), збірок оповідань «Сині етюди» (1923), «Осінь» (1924), романів «Вальдшнепи», «Санаторійна зона», «Сентиментальна історія»

1919 р. Микола Фітільов побрався з учителькою Катериною Гашенко, а на початку 1921 р. залишив дружину та маленьку доньку в Богодухові і в Харкові одружився із Юлією Уманцевою, яка мала дочку від першого шлюбу - Любов. Саме їй в передсмертній записці 13 травня 1933 р. Хвильовий заповів усе своє майно й авторські права. Був звинувачений радянською владою у буржуазному націоналізмі. Покінув життя самогубством. Твори та ім'я Хвильового залишалися забороненими аж до останніх років існування СРСР.

знаних «ворогами народу» стали неспростовними звинуваченнями у причетності до антирадянських злочинів.

Найбільшою ж пробле-

Літ та Олесь Досвітній, які теж невдовзі будуть заарештовані. Під час розмови Хвильовий встав і вийшов у сусідню кімнату, а за

ських письменників». Він голосно заявив про себе в часи, коли радянська влада змушена була загравати з українцями, впроваджуючи політику «українізації». Тоді письменникам і поетам дозволялося багато такого, за що згодом та ж влада їх і розстрілювала. Та навіть на цьому доволі ліберальному фоні вона не могла не помітити сформульовані Хвильовим радикальні гасла «Геть від Москви!», «Україна або Малоросія?», «Орієнтація на психологічну Європу».

Тоді ж, у 1926 р., письменник добився ще більшого

му чекістами листі Хвильового до Михайла Ялового він сам пише: «Ми написали «зречення»? Написали. Чого ж ще від нас вимагають? Лизати комусь задницю чи що?»

Він просто грав роль, яку від нього очікували, сподіваючись таким чином уникнути небезпеки. Але чекісти його розкусили. «Хвильовий заявляє, що він «редакційній блазень»... Адже все одно ніхто не повірить, що він всерйоз писав оті безглузді дурниці. Ну а блазневі дозволено все...» - це фрагмент із цікавого тексту

лідером Спілки визволення України Сергія ЄФРЕМОВА. Цим процесом проти Спілки було започатковано показові винищення української інтелектуальної еліти. За таку завзятість у боротьбі з «контрреволюцією» Хвильовий ніби врешті здобуває милість влади - на його захист виступив сам керівник українських комуністів Станіслав КОСІОР.

Та як нещирим було покаяння, так і фальшивим виявилось прощення. Чекісти продовжували накопичення інформації про Миколу Хвильового, якого щільно обсадили агентами. З 1931 року справа-формуляр поповнюється новим видом документів - витягами із свідчень заарештованих представників української інтелігенції. Слова уже ви-

стали неспростовними звинуваченнями у причетності до антирадянських злочинів.

Найбільшою ж проблемою Хвильового в останні роки життя стало невміння закривати очі на явні речі. У квітні 1933 р. він об'їхав села Харківщини, і побачене його вразило: голод, навмисно організований тією самою владою, за яку він боровся в 1919-у, до послуг якої став у 1930-у.

Остаточний злам наступив, коли він дізнався про арешт 12 травня 1933 р. Михайла Ялового, свого колеги і товариша, з яким вони спільно кидали виклик системі, що лише народжувалася, а згодом так само дружно «каялися». Наступного дня, 13 травня, до Хвильового прийшли його друзі - письменники Микола КУ-

які теж невдовзі будуть заарештовані. Під час розмови Хвильовий встав і вийшов у сусідню кімнату, а за мить звідти пролунав постріл... В передсмертній записці він написав: «Сьогодні прекрасний соняшний день. Як я люблю життя - ви й не уявляєте... Сьогодні 13. Пам'ятаєте, як я був закоханий в це число? Страшенно боляче. Хай живе комунізм».

Справа-формуляр на письменника Миколу Хвильового збереглася в архіві СБУ, переживши війну і неодноразові знищення документів. В 2009 р. її підготував до друку і опублікував у книзі «Полювання на «Вальдшнепа». Розсекречений Микола Хвильовий» відомий український історик Юрій ШАПОВАЛ. ■

Сталін звинуватив Миколу Хвильового в поширенні антиросійських настроїв в Україні